

De grutto gemolken en de miljoenen verdwenen

Relaas van een gruttofotograaf

— tekst en foto's Danny Ellinger

“Ik zie mijzelf slechts als een toevallige voorbijganger met een camera. Sinds jaar en dag heb ik een onbedwingbare nieuwsgierigheid voor (weide)vogels en hun gedrag. Momenteel ben ik bezig om het leven van de grutto en zijn mede weidebewoners vast te leggen. Met vastleggen bedoel ik minutieus elke gedraging die ik ooit gezien

heb te fotograferen en tevens alle aspecten in relatie tot zijn leefomgeving.

Mijn motto is om vooral goed te kijken en veel voorbereidingen te treffen voor ik ga fotograferen. De meeste tijd gaat dan ook ‘verloren’ in het bestuderen en observeren van weidevogels en hun omgeving. Als vogelfotograaf heb je nu

eenmaal twee handicaps: alles wat verder dan vijftien meter van je camera gebeurt is te ver weg en er gaat veel energie zitten in het benaderen van vogels zonder hun natuurlijke gedragingen te verstoren. Doordat ik er dus zo dicht op zit en omdat ik hier nu meer dan twintig jaar mee bezig ben, heeft dit een schat aan kennis opgeleverd. Met deze kennis ben ik ook geconfronteerd met de Subsidieregeling Agrarisch Natuurbeheer (SAN) en alles wat met het behoud van de grutto te maken heeft. Hierbij ben ik van de ene verbazing in de andere gevallen.

Zo heb ik begin april een boer, tevens pachter van Staatsbosbeheer grond, gevraagd om te mogen fotograferen op zijn land. Dit land heeft mogelijk een van de grootste gruttodichtheden in Nederland. Ik wilde graag de broedbiologie van de grutto vastleggen en daarvoor is het essentieel dat er een behoorlijke dichtheid is. Na het uitkomen blijven de jongen slechts enkele uren bij het nest dus spelen factoren als weer en tijd van uitkomen een grote rol. Op een paar nesten 'gokken' is dan te weinig, je moet een nest of tien monitoren. Dit is gelukt. Tussen 30 april en 2 mei stond de boel op springen en heb ik twee nesten kunnen fotograferen. Daarnaast heb ik, mede door de hoge dichtheid, ook het moeilijk fotografeerbare groepsgedrag kunnen vastleggen. Op 7 mei was de missie geslaagd. In de periode dat ik daar heb gewerkt waren de nesten gemarkeerd in verband met de SAN-subsidie. Na de laatste controle door de agrarische natuurvereniging werden de stokken rond 7 mei verwijderd.

Toen ik op 22 mei terugkwam, ik wilde de nu wat oudere grutto's tussen de zuring fotograferen, stond ik tot mijn

stomme verbazing op een 'golfbaan'. Geen kakofonie van grutto's meer maar een glad geschoren veld. Dit kon niet waar zijn. Een snelle berekening maakte duidelijk dat hier gewoon een slachting plaats gevonden moest hebben. Er moet nog een aantal grutto-, kempphaan- en slobendlegsels hebben gelegen. Deze waren begin mei begonnen. Daarnaast moeten er vele honderden jonge kuikens hebben gelopen.

Over de sloot

Dit stond haaks op wat ik van de desbetreffende boer had begrepen. Vol trots had hij over 'zijn' grutto's en kempphanen verteld. Met veel onbegrip heb ik de boer een brief gestuurd en gevraagd - overigens met de expliciete opmerking dat ik mij niet met zijn bedrijfsvoering wilde bemoeien - waarom hij zo vroeg gemaaid had. Bij latere navraag bleek hij namelijk op 10 en 18 mei te hebben gemaaid. Ik kreeg geen antwoord van mijn boer, dus wilde ik dit eens helemaal gaan uitzoeken. Ondertussen bleek dat de situatie die ik hier aantrof niet anders was dan in Waterland, de Zaanstreek en Texel en Zuid-Holland.

Het antwoord van de voorzitter van de agrarische natuurvereniging waarbij 'mijn' boer was aangesloten, deed de deur dicht. Naar haar zeggen had de desbetreffende agrariër alle pullen over de sloot gezet. Met mijn boerenverstand wist ik dat dat niet erg waarschijnlijk was. Hierop heb ik besloten een en ander tot op de bodem uit te zoeken. Het kon toch niet zo zijn dat iemand vele tienduizenden euro's subsidie ontvangt en daar eigenlijk niets voor hoeft te doen of te laten. Een intensief onderzoek leerde dat dit dus wel zo is.

Maaïen die handel

Simpelweg kun je concluderen dat er in het voorjaar een leger vrijwilligers, onder het motto 'doe iets voor de natuur' naar buiten wordt gestuurd om zoveel mogelijk nesten te markeren. Vervolgens wordt dit keurig in een administratie verwerkt waarna de uitbetaling kan volgen. Een nazorgverplichting is er niet. De regels gaan niet verder dan het moment van eieren tellen, daarna zijn de uitgekomen legsels vogelvrij. De subsidie is binnen, dus maaïen die handel!

Ik had gedacht nog het opgroeien van een grutto in een mooi hooiland te kunnen fotograferen, maar kwam bedrogen uit. Dat is natuurlijk nog het minst erg, dat overleef ik wel. Erger is dat er weer geen weidevogelreproductie is en er een berg subsidie is uitgekeerd met resultaat nul. Duizenden grutto's stonden in mei al wezenloos in de gemaïde velden. Het teken dat het broedseizoen is afgelopen. Een grutto die zijn jongen verliest begint nimmer een tweede legsel, simpelweg omdat hij dan te laat is om voldoende sterk de trektocht naar Afrika te kunnen maken. Weer een verloren jaar.

Druk maken?

Op dit moment hebben de agrarische natuurverenigingen - overdreven gesteld - de wetgevende, controlerende en uitvoerende macht.

Ik wil niet oordelen of stigmatiseren maar als je een groep ondernemers zichzelf laat controleren bind je de kat op het spek.... Een voorbeeld uit Waterland. Deze vereniging toucheerde in 2003 1,650.000 euro subsidie. Iets meer dan 1 miljoen euro werd uitgekeerd aan de agrariërs. Ruim 600.000 euro is blijven hangen in de personeelskosten, projecten en 60.000 euro is aan de reserve van de vereniging toegevoegd. Dat laatste wellicht voor het herintroduktie project van de grutto in 2015..... De bedragen zijn niet eens zo interessant. Interessanter zijn de verhoudingen en het feit dat geld dat in subsidie jaar x wordt uitgekeerd om aan te wenden in dat jaar, in een algemene reserve verdwijnt. Los van de integriteit, rijst vooral de vraag wie controleert dat en hoe.

Toen een ik boer, aangesloten bij deze vereniging, vroeg hoe een dergelijke jaarrekening goedgekeurd kon zijn, was zijn simpele antwoord: "Ik vang 8000 euro, daar doe ik geen moer meer of minder voor dan voorheen, dus waar zou ik me druk over maken....."

Is het alleen het maaïen en SAN? Nee, natuurlijk niet. Grondwaterstand, mest, ruilverkaveling, bomen, predatie, het weer en noem maar op hebben ook hun invloed op de weidevogelstand. Maar de grootste predator van weidevogels op dit moment is de maaimachine. Zowel direct als indirect. Direct worden vele pullen plat gemaaid. Daarnaast komen veel agrariërs met verhalen over blauwe reigers, kraaien en vossen als grote boosdoeners. Dit ontken ik niet en dit zie ik zelf ook. Maar veel van deze predatie is weer

direct gevolg van maaïen. Zelfs als je laat maait. De natuur is effectief en meedogenloos en in staat om te leren. Reigers, kraaien, buizerds en meeuwen zijn zeer goed in staat om onrust te meten. Je hoeft geen geleerde te zijn om dit te zien. Ga maar eens kijken wanneer er wordt gemaaid. Kraaien, buizerds en meeuwen ruimen direct achter de maaimachine. Blauwe reigers weten als geen ander te profiteren van chaos en paniek die volgt. Menselijke aanwezigheid is voor veel predatoren dus een prachtkans. Paniek onder weidevogels is voor predatoren het signaal dat er iets te halen valt.

Na het maaïen wordt het voor de overgebleven vogels lastig om zich te verdedigen. De kritieke massa is verdwenen en de groep is te klein om nog een goed schild tegen predatoren te vormen. Maar een gezond gebied met voldoende kritieke massa aan weidevogels, een voldoende dichte dekking en goed voedselaanbod kan deze predatoren aan. Wellicht dat je op lokaal niveau eens zal moeten ingrijpen omdat er soms gespecialiseerde individuele predatoren zijn die erg hard hakken in een populatie. In dit opzicht geldt ook weer dat voldoende rust belangrijk is. Een vos die in staat is om het geurspoor te volgen van een vrijwilliger die stokken voor boeren zet, wordt het wel erg makkelijk gemaakt.

Naar de burens

Weidevogels (grutto's) zijn zeer plaatstrouw. Uit onderzoek is gebleken dat zij terugkeren naar de plek waar zij de laatste keer een legsel hebben gehad dat uitkomt. Daarnaast hebben zij de neiging om bij elkaar te zitten. Dit betekent dat je een grutto blijft houden zolang je zorgt dat het legsel kan uitkomen. Dus als je direct na het uitkomen gaat maaïen, zal hij toch terugkomen. Je mag dan alleen hopen dat de grutto in staat zal zijn om zo snel mogelijk te verplaatsen naar een veilig stuk land in een reservaat of ongemaïde akker.

De plaatstrouwheid van grutto's houdt ook in dat zij terugkeren naar de plaats waar zij ooit uit het ei gekomen zijn. Dit betekent dat agrariërs die percelen hebben aan de rand van, of in reservaatgebieden hier van profiteren. Als de dichtheid in een goed beheerd gebied hoog is, zal er uitgeweken moeten worden. Een hoge dichtheid is belangrijk als schild tegen predatoren. Dus is de kans groot dat er uitgeweken wordt naar het belendende perceel. En zo ziet een beheerder die een goed weidevogelklimaat creëert, de bij hem groot gebrachte grutto's verdwijnen naar de burens omdat het teveel wordt bij hem. Deze buur heeft wellicht een goed beheerd perceel, maar maait wellicht te vroeg zodat het effect uiteindelijk nihil is. Dit verklaart waarom ondanks de vroege maaitijd het toch zo kan zijn dat er voor jaren grutto's zijn. En grutto kan twintig jaar worden dus kan het even duren.

Een onderbelicht verhaal is, wat ik noem, de tweede periode in de nazorg. Een weidevogel kan in de opvoeding van zijn kroost maar twee dingen doen: warm houden en leiden. Iedereen heeft het weliswaar over vliegvlug worden van de

jongen maar dat is niet genoeg. Nadat de kuikens vliegvlug zijn, worden ze nog minstens een maand begeleid door de ouders. Een fase die iedereen schijnt te vergeten. In dit stadium vallen nog vele slachtoffers door maaien, zowel indirect als direct. Kortom zelfs in gebieden met zogenaamd zwaar beheer (maaidatum 7 - 15 - 22 juni) zie je het nog helemaal fout gaan. De vliegensvlugge jongen worden dan toch nog gemaaid of opgevreten door predatoren die afkomen op werkzaamheden in het land.

Eigen belang, ego's

Naar aanleiding van mijn bevindingen heb ik ook alle betrokken partijen tegen het licht gehouden en behoorlijk wat onderzoek werk gedaan: de rol van de boeren, natuurbeschermers, natuurbeheerders, vrijwilligers, jagers, overheden en wetenschappers heb ik stuk voor stuk geanalyseerd. Dit artikel is te kort om daar in detail op in te gaan. Maar resumerend kan ik stellen dat al deze partijen vrijwel niet in staat geweest zijn om te denken en te kijken vanuit de weidevogel. Laat staan dat er iemand in staat is geweest om het hele verhaal eens helder op een rij te zetten. De weinige die er wel waren, zijn afgebrand, doodgezwegen of hebben eieren voor hun geld gekozen. Mijn verhaal heeft veel los gemaakt maar is niets nieuws. Eigen belang, ego's, geld, recreëren, alles stond centraal maar niet de weidevogel, hoewel iedereen wel uit zijn naam op de barricades stond.

Ik heb dan ook weinig vertrouwen dat het goed komt. Alleen een compleet andere houding en met neuzen dezelfde kant op, kan tot iets leiden. Grote frustratie en paradox is dat het geld er wel is en we bereid zijn het ervoor uit te geven. Maar om daar goede richting aan te geven, faalt compleet. Ook het inmiddels zo geroemde mozaïekbeheer biedt mijn inziens geen enkele oplossing. Onuitvoerbaar, te theoretisch en gerommel in de marge. Dit met alle respect voor mensen van Nederland Gruttoland. Prima kerels, maar vertrokken uit een naar mijn idee onmogelijke missie.

Berg subsidie

Door het fotografisch vast leggen van alle elementen van weidevogels en dit ook nog te toetsen aan vele artikelen en onderzoeken en met veel betrokkenen de dialoog aan te gaan, ben ik tot de conclusie gekomen dat in de huidige landbouw geen plaats is voor weidevogels. Vroeger liepen de belangen van een boer parallel met de belangen van de weidevogel. Nu staan ze haaks op elkaar. De weidevogel heeft een periode van vier maanden rust in een optimaal gebied nodig om te reproduceren. Met een dergelijke voorwaarde kun je nauwelijks een boerenbedrijf exploiteren, zelfs niet met een berg subsidie.”◆

Danny Ellinger

Uitgemaaide jonge tureluurs

Reactie van Gerrit Gerritsen, projectleider van Nederland Gruttoland

In zijn artikel schrijft Danny Ellinger “Ook het inmiddels zo geroemde mozaïekbeheer biedt mijn inziens geen enkele oplossing. Onuitvoerbaar, te theoretisch en gerommel in de marge. Dit met alle respect voor mensen van Nederland-Gruttoland. Prima kerels, maar vertrokken uit een naar mijn idee onmogelijke missie”.

Mijn reactie daarop is de volgende.

Gerommel in de marge: Nederland-Gruttoland is een driejarig experiment bij 53 boeren. Gezien deze beperkte schaal zijn we inderdaad marginaal. Maar inmiddels komt deel 2 van het project in zicht: de opschaling. Met steun van LNV gaan we proberen de komende jaren gruttomozaïekbeheer met vele duizenden hectares uit te breiden. We verwachten een behoorlijke animo bij de boeren. We zullen dus stapsgewijs minder marginaal worden.

Theoretisch: de door ons gebruikte theorie van gruttomozaïek is niet achter de tafel bedacht maar de resultante van diverse efficiënte elementen van agrarisch natuurbeheer. Gruttomozaïek is dan ook een dynamisch begrip. Op basis van wetenschappelijk onderzoek en (boeren)ervaringen in het veld (zoals twee broedseizoenen in het project Nederland-Gruttoland) wordt gruttomozaïekbeheer voortdurend verbeterd.

Onuitvoerbaar: twee broedseizoenen Nederland-Gruttoland laten zien dat gruttomozaïek goed inpasbaar is in moderne melkveehouderijen. Door intensief contact met de boeren blijkt veel mogelijk. Boeren zijn met name enthousiast over de flexibiliteit en intensiteit van onze aanpak. Geen langjarig zwaar beheer op dezelfde percelen maar maatwerk op jaarbasis.

Onmogelijke missie: wij geloven in onze aanpak en zien voor het boerenland ook geen alternatief met voldoende draagvlak onder boeren. Mozaïekbeheer zal echter alleen de oplossing bieden als snel veel boeren mee gaan doen.◆

Gerrit Gerritsen, projectleider Nederland-Gruttoland

